

ЎЗБЕКИСТОНЛИК АЁЛЛАР МИГРАЦИЯСИ (РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯСИ МИСОЛИДА)

Рабиев Бобомурод Бахадирович, Юлдашев Нажмиддин Авазбек ўғли

Андижон давлат университети география кафедраси ўқитувчиси

ARTICLE INFO.

Калит сўзлар: Миграция, аёллар миграцияси, меҳнат фаолияти, оила, фарзанд тарбияси, иқтисодий етишмовчилик, ижтимоий сўровнома.

Аннотация

Аёллар миграцияси- меҳнат килиш имконияти ва юқори иш ҳақи излаб юрган муҳожир аёллар учун ҳаракатлантирувчи кучдир. Бироқ яхши иқтисодий истиқболлар ваъда қилинганига қарамай, мамлакатлардаги миграция жараёнлари қонун устиворлиги, ижтимоий муҳофаза кўпинча кескин фарқ қилади хавфсиз ва қонуний миграция қонунларининг йўқлиги салбий оқибатларга олиб келади, бу айниқса норасмий ишлайдиган кўплаб мигрант аёллар учун тўғри келади. Ўзбекистонлик аёллар кўплаб хорижий давлатларда меҳнат қилмоқда ва айниқса Россия Федерацияси улар кўпчиликини ташкил қилади. Мақолада Ўзбекистонлик мигрант аёлларнинг меҳнат фаолияти, миграция сабаблари, ва мигрант аёллар билан ўтказилган ижтимоий сўровлар берилган.

<http://www.gospodarkainnowacje.pl/> © 2023 LWAB.

Кириш. Бугунги кунда мигрант аёллар дунёдаги 272 млн меҳнат муҳожирларининг ўртача ярмини ва 164 млн ишчининг 42 фоизини ташкил қилади. Халқаро меҳнат бозорида мигрант аёлларнинг 63,5 фоизи меҳнатга(мигрант бўлсада бола қарамоғида ёки уй бекаси) жалб қилинган бўлса. Аёл мигрантларнинг қарийб 74 фоизи хизмат кўрсатиш соҳасида, уй ишларида ва соғлиқни сақлаш соҳасида, молия ва илмий муассасалар, давлат ташкилотларида, ва бошқа кўплаб бошқа соҳаларда ҳам ишлайди. Хозирги кунда миграция ҳақида билмаган миллат ўзи бўлмаса керак,миграция оқими давлатларда турли кўринишга келган.Мадомики Осиё хозирги кунда дунёга асосий ишчилар етказиб берувчи маконга айланди. Шундай экан миграция масалаларини такомиллаштириш мигрантлар муаммоларни бартараф этиш ҳар бир давлатнинг муҳим вазифаларидан ҳисобланади.

2018 йил декабр ойида қабул қилинган БМТ нинг халқаро шартномасига кўра меҳнат қилувчилар ва меҳнат муҳожирларини қабул қилувчи давлатлар манфаатларидан келиб чиққан ҳолда миграция оқимларини бошқаришни таъминлаш учун мўлжалланган.

Хозирги кунда дунёда 281 млндан ортиқ мигрант бўлиб,улардан 135 млн аёл кишилардир ва ер юзи аҳолисини 3.6% ни ташкил этади. Халқаро мигрантларнинг 74% ни 20 ёшдан 64 ёшгача бўлган инсонлардан иборат. Сўнги йилларда халқаро миграция салмоғи ортиб бормоқда 2020 йил 280 млн киши мигрант ҳисобланган бўлса, 1990 йилга нисбатан 3 баробар кўпдир.[1] Мигрантларнинг умумий улушининг 40% асосий келиб чиқиши. Осиёликлар, Хиндистон, Хитой, Бангладеш, ва Покистонликлардир.

Мақолада ёритмоқчи бўлган мавзу,хорижда меҳнат қилаётган ватандошларимиз уларнинг меҳнат фаолияти,ижтимоий ҳимояси,миграция сабаби,мақсадлари,меҳнат фаолияти тўғрисида бўлиб асосий

этибор аёллар миграциясига қаратилган.

Тадқиқот методлари. Адабиётлар шарҳи: Халқаро қонунларга кўра инсон ҳуқуқлари таъминлашга қаратилган бир қатор муҳим ҳужжатлари мавжуд. Улардан баъзилари нафақат фуқаролар ва мигрантларга фуқаролиги бўлмаган шахсларга ҳам тегишли. Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг тегишли ҳужжатларига қуйидагилар киради:

1. Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларацияси 1948 йил.
2. Барча меҳнат мигрантлари ва уларнинг оила аъзоларининг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисидаги халқаро конвенсия 1990 йил.
3. Ирқий камситишнинг барча шаклларига барҳам бериш тўғрисидаги халқаро конвенсия 1965 йил.
4. Аёлларга нисбатан камситишнинг барча шаклларига барҳам бериш тўғрисидаги конвенсия 1979 йил.

Аёллар миграцияси ҳар даврда актуал ҳисобланган. С. Форбес Мартин, "Аёллар ва миграция" Миграция аёлларга қандай таъсир кўрсатиши бўйича консултатция учун асосий ҳужжатда кўрсатилишича асосий мотив бу ерда иқтисодий етишмовчиликка барҳам беришдир¹ Материллар; Халқаро ташкилотлар томонидан (УНИСЕФ), Россия Федерацияси миграция тадқиқотлар маркази, ҳамда (Унитед натионс ентитй фор гендер еқуалитй анд тхе емпowerмент оф womан) БМТнинг аёллар миграция ва гендер тенгликни ўрганиш маркази, томонидан тақдим этилган манбалар асосида ёзилди. Таққослаш, ва статистик таҳлил усуллардан фойдаланилди.

Асосий қисм. Ўзбекистон ташқи меҳнат масалалари тақдим этган статистик маълумотларга кўра 2,4 млн Ўзбекистонликлар хорижда меҳнат қилмоқда. Бундан 24,1% аёллар, 35,1% ёшлар, ташкил этиб. Улардан 1,5 млн киши Россия Федерациясида, 366,3 минг киши Қозоқистонда, 144,7 минг киши Туркияда, 47,4 минг киши Жанубий Кореяда, ва бошқа давлатларда 348,1 минг киши ҳисобланиб, меҳнат қилаётган Ўзбекистонлик аёллар салмоғи 568,492 кишини ташкил этади. Амалда бу рақамлар анча юқоридир. Ўзбек аёлларининг кўпчилиги асосан Россия ва Туркия давлатларида меҳнат қилишади [2]

Россия миграция бошқармасини маълумотларига кўра Россия ҳудудида меҳнат муҳожирлари 3857,5 минг киши бўлиб (бошқа давлатлардан келганлар 384 минг) [3] МДХ давлатларидан келганлар кўпчилигини ташкил этади. Сабаби тарихдан иқтисодий-сиёсий алоқалар борлиги, маданият турмуш тарзи моҳиятан яқинлиги, рус тилида сўзлаша олиш имкониятидан келиб чиқиб Россия федерациясида меҳнат қилишади. Меҳнат муҳожирларини 83% Ўзбекистон, Тожикистон, Қирғизистонликлардир.

Ўзбекистонлик меҳнат муҳожирлари умумий ҳисобда 570 202 киши бўлиб, шундан ишлашга борганлар 132.927 киши, ўқиш мақсадида борганлар 16 396 киши, оилавий статусга эга инсонлар 85 766 киши, доимий яшаш учун келганлар (ПМЖ) 243 118 киши, ватанида тайзикқа учраганлар 83 495 киши, ва бошқалар 9 439 кишидан иборат. [4]

Меҳнат муҳожирлари "лидер давлатлар" орасида Қирғизистондан келган аёллар ва эркеклар нисбати, 97 та эркек 40 аёл, Тожикистонда 138 та эркек 6 та аёл, Ўзбекистонда 217 эркек кишига 24 та мигрант аёллар тўғри келади. Мигрантлар орасида аёлларнинг камлигига сабаб Ўрта осий мамлакатларида диний қарашлар ва турли хил стереотиплар хали ҳамон анча кучли эканлигини билдиради. Шунингдек мустақил мигрант бўлиб келган аёлларнинг 60% "эр пул топиши керак хотин уйда ўтириши керак" деб ҳисоблашади. Россия меҳнат миграциясини сўровига кўра кўп мигрантлар, турмуш қурган аёл уйдан ёлғиз чиқмаслиги керак деган фикрни айтишган, ҳамда 86% аёллар агар ишлашга боришга эр қарши бўлса уйда қолиши керак, шунингдек 10% аёлларнинг фикрига кўра кўп аёллар хорижга фоҳишалик билан шуғулланиш учун кетишади деган фикрни илгари суришган. [5]

Эркек муҳожирлари Россияда биринчи навбатда қурилиш, саноат ва транспорт соҳаларида мигрант аёллар асосан хизмат кўрсатиш ва савдо соҳаларида, бинолар ва офисларни тозалаш, уй-жой комунла хизматлари, уйда хусусий хизмат кўрсатиш соҳаларида банд ва улар мигрант аёлларнинг 40 % дан ортигини ташкил этади.

¹ С. Форбс Мартин, *Женщины и миграция, Справочный документ для Консультативного совещания по вопросам миграции, мобильности и того, как это движение влияет на женщин*, Отдел Организации Объединенных Наций по улучшению положения женщин, 2–4 декабря 2003 г., с. 5.

Ўзбек аёллари орасида Мева сабзавот ва кўкат зираворлар сотувчилик касби билан шуғулладиганлар ҳам талайгина. Азалдан ўзбеклар меҳнаткашлиги сабрлиги билан ажралиб туради, жумладан мигрант аёллар 70% биринчи иш жойини алмаштиришмаган. 17% бир марта, 13% икки ёки уч марта иш жойини ўзгартирган. Лекин шунга қарамай меҳнат мухожирларинг ҳақ-хуқуқлари бузилиши, ҳам учраб туради.

Мигрантларнинг, туб аҳолидан кўра кўпроқ, ижтимоий муҳофазаси бузилишига дуч келишади, ҳукумат қарорларини яхши билмаслик ёки иш берувчиларнинг хийласи сабаб таътил пулларини олишмайди.

Барча иш жойларида мавжуд бўлган қонунга кўра тўланиши керак бўлган маош ишчиларни бемор булган кунлари учун тўланмайди. (блотень)

Жуда кўп учрайдиган жараёнлардан бири келишувдаги пулни ўз вақтида олмаслик ёки кам олишлик ҳолатлари ҳам мавжуд [6]

Статистик маълумотлар ва уларнинг таҳлили. Аёллар миграциясини сабаблари кўп лекин асосий сабаблари 91% иқтисодий етишмовчилик, ва оиласини тиклаш, фарзандларни ўқитиш, шахсий ҳаётини изга солиш мақсадларидан иборат. Аёллар меҳнат миграциясига таёргарлик кўрар экан, 43.9% аёллар оиласи билан маслахатлашган ҳолда қарор қабул қилади, 38.8% мустақил қарор қабул қилади, 13% эрининг хоҳиши билан, 3.4% ота-онаси хоҳиши билан Россияга келишади. [7] Ўзбекистондан Россия Федерациясига борган аёллар миграциясини 2 хил хусусиятга эга. Биринчиси (актив мигрантка) турмушга қурмаган ёки ажрашган аёллар мустақил ишлагани келганлар, эри бор лекин ёлғиз келганлар, оила қурган эри билан келган аммо иш жойи бошқа-бошқа ҳолда меҳнат қилаётган аёллар. Иккинчидан (пассив мигрантка) эри билан келган аёллар ёки отаси билан келган аёллар, уйда оила аъзолари отаси эрига уй юмушларида ёрдам бериши учун келган аёллар.

2021 йил 15 декабр ойида Россия миграция агентлиги ўтказган (64 та саволдан иборат) 4700 нафар меҳнат мухожирдан сўровга кўра, нима учун Россияга келгансиз? Деган саволга сўралган респондентларни 54.4% ўз ватанларида иш ҳаққи камлиги, 30.5% уйда иш йўқлиги, 18% турмуш даражасини пастлигини кўрсатган.

Россияда яшовчи мигрантларинг ўртача ойлиги 47.1 минг (640) рубльни ташкил этади, энг юқори ўртача иш ҳаққи қурилиш ва таъмирлаш соҳаларида 54 минг рубль (749 доллар), логистика оморларда 52 минг рубль (722 доллар), ва энг кам даромад уй-жой коммунал хўжалиги ҳамда кишлоқ хўжалик соҳаларида ишлайдиган ишчиларга тўғри келади, [7] айна дамда Россия Федерациясида ўртача ойлик 66 минг рубль (916 доллар) [8] ҳисобланди. Юқорида айтганимиздек Ўзбекистонлик аёлларнинг кўпчилиги айнан шу ойлик маоши кам бўлган соҳаларда ишлашмоқда.

Ишга келган аёлларнинг соғлиғи туғрисида 64% яхши, 35% қониқарли, 1.4% эса соғлиғи ёмон деб белгилаган. Шунга қарамай ҳар ўнинчи аёл ўзининг сурункали касали борлигини айтган [9]

Россия Федерациясида меҳнат миграция учун келгандан сўнг хомиладорлик ҳолати аёллар орасида учраб туради булардан 42% аборт билан яқунланади ва ҳар учтадан бир аёл (32%) фарзанд кўради. Шунингдек ҳар ўн хомиладор аёллардан биттаси бола ташлаш (Мертворождение, выкидыш) билан яқун топади, сабаби оғир меҳнат шароитида ишлаш ҳамда нормал тиббий назоратда бўлмаслигидир.

Ва яна шундай ҳолатлар ҳам бўладики ёлғиз мигрант аёллар орасида гигиена ва контрацептив воситалар фойдалана олиш тушунчаси йўқлиги туфайли тасодифан хомиладорлик ҳолати ҳам кузатилмоқда. 2010 йил Москва, “Оила ва ёшлар сиёсати” бошқармаси ҳисоботида кўра, МДХ давлатларидан келган мигрант оналар ташлаб кетган гўдаклар 203 гўдак бўлиб, ўрта осий мамлакатларига 82 чақалоқ тўғри келади жумладан; Қозоқистон-2 та бола, Қирғистон-31 та бола, Тожикистон-25 та бола, Туркменистон-1 та, Ўзбекистон 23 та бола [10] булар асосан туғруқхоналарда туғруқдан сўнг қолдириб кетилган болалар бўлиб аслида бу рақамлар амалда анча юқори сабаби ахлатхоналарга ва бошқа жойларга ташлаб кетганлар, ёки врачлар иштироксиз тукқанлар, ватандошлари қариндош-уруғларидан яшириб ташлаб кетиш ҳолатлари ҳам йук эмас. Мигрантлар билан суҳбат ўтказилганда фарзанд кўриб ташлаб кетган инсонлар ҳақида биласизми? деб сўралганда ҳар беш аёлнинг бири бундай ҳолат ҳақида эшитганлиги билдирган, айниқса ўзбек аёллари орасида воқеага гувоҳ бўлганлар кўпчиликини ташкил этади. [11]

Мигрант аёлларнинг яна бир муҳим жихати уларни топаётган маошини 67-70% ватанига юборишади бундай аёллар оиласини асосий даромад манбаи ҳисобланади, оиласи билан (турмуш ўртоғи ёки дадаси) келган мигрантлар бу 45% даромадини юборишади.

Хар тўрт аёлдан бири юборадиган даромади бир оилага бемалол етади, 46% аёллар бир ойлик даромади бир оилани харажатли ярмини қоплаш учун кетади.

Юқоридаги сўровномада қатнашган мигрантлар сони 1169 аёллар бўлиб, улар асосан йирик шаҳарларда Москва, (580 киши) Санкт-Петербург, (289 киши) Краснодар, (200 киши) Самара (100 киши) истиқомат қилишади. [12]

Халқаро болалар ташкилоти (ЮНИСЕФ) миграциянинг болаларга таъсирини ўрганмоқда.

Тадқиқот доирасида ташкилот ота-онаси хорижда ишлаётган болалар ўртасида сўров ўтказди. Унинг натижаларига кўра, ота-оналарнинг миграцияси болаларнинг рухий ҳолатига салбий таъсир қилади. Сўровда қатнашган ўсмир болаларнинг 33% фоизи ўзини бахтсиз ҳис қилади, 21 фоизи эса доимо ташвишда яшайди.

Вазият жуда қийин, муаммоли, долзарб ва ҳеч қандай ечим йўқдек. Оилалар фарзандларини боқиши керак, Ўзбекистонда аёллар ишсизлик, оилавий муаммолар, уй-жой йўқлиги, фарзандларни сарф харажати, оила-аъзоларини даволатиш, ва қарзларини узиш мақсадида хорижга кетмоқда, Уларнинг фарзандлари эса психологик муаммолар билан ўсмоқда.

Олинган хулоса ва натижалар. Таҳлил ва ўрганишлар шуни кўрсатдики мигрант аёллар орасида муаммолар талайгина, Ўзбекистон ҳукумати ҳам миграцияни барқарорлаштиш айниқса хорижда меҳнат қилаётган аёлларнинг ватанга қайтариш масалалари устида иш олиб бормоқда. Айни пайтда хотин-қизларини турли йўналишларда касб-хунар малака ошириш тадбиркорликка ўргатиш йўлга қўйилмоқда.

Ташқи меҳнат миграцияси томонидан “Мигрант тадбиркор” лойиҳаси жорий этилди 2021 йилда 2500 киши ўқитилди, улардан 102 нафари янги бизнес бошлашди ва иш жойларини яратишди. Шу каби лойиҳаларни кенгайтириш мақсадга мувофиқ деб ўйлайман.

Хорижда меҳнат қилаётган аёлларга оммавий ахборот воситалари орқали ватанимизда яратилаётган шароит ва имкониятларни ҳақида кўрсатувлар таёрлаш.

Миграциядан кўпроқ болалар азият кечмоқда. Чет элда ишлаётган аёлларнинг ота-онаси билан бирга бўлишдан маҳрум, шунингдек вазийлик вазифасини бажарувчи қариндошлари қарамоғида қолмоқда. Ота-оналарнинг миграцияси боланинг таълими, соғлиғи, ижтимоий ҳолатига салбий таъсир кўрсатиши кузатилган. Шуни инобатга олган ҳолда оилавий миграцияни шакллантириш. Фарзандлари билан яшайдиган мигрантларини солиқларни камайтириш керак.

Миллий меҳнат бозорида мавжуд имкониятлар ҳақида одамларни хабардор қилиш. Оналарнинг ишга кетиш сабабларини чуқурроқ ўрганиш, фарзандини ташлаб, ишга кетаётган ёлғиз оналарни, касб-хунарга ўқитиш уларнинг бандлигини таъминлаш, ижтимоий ҳимоясини таъминлаш зарур.

Меҳнат мигрантлари ва уларнинг оила аъзоларини ҳимоя қилиш чора-тадбирларини ишлаб чиқиш бўйича ҳаракатларни мувофиқлаштириш мақсадида Россия Федерацияси ва Ўзбекистон Республикаси давлатлари ўртасида икки томонлама алоқалар тармоғини яратиш. Бунда мигрантларнинг турмуш тарзи, яшаш шароити, меҳнат фаолияти бўйича маълумоларни жойлаш (ахборот, ҳуқуқий, ижтимоий-гуманитар ва бошқалар) ва алмашиш имкониятларни аниқлаш.

Ўзбекистондан бораётган мигрант аёлларга қайси давлатга боришдан қатъий назар маҳаллий тилни ўрганишига ёрдам бериш керак. Масалан: ҳозирда Россия корхоналарига ишга киришда тест тизими жорий қилинган бўлсада камчиликлар кузатилади.

Турли-хил муаммоларга дуч келмаслиги учун ташқи ишлар агентлиги билан ҳамкорликда ишчиларни мигрант аёлларнинг ҳуқуқий онгини ошириш чораларини ишлаб чиқиш.

Хорижда меҳнат қилаётган ярим миллион мигрант аёллар жуда кўп. Ҳақиқатдан ҳам улар Ўзбекистоннинг келажагини кўтаришлари керак, болаларни кексаларга ташлаб, чет элларда қаттиқ меҳнат қилмасликлари керак.

Фойдаланилган адабиётлар

1. <https://news.un.org/ru/news/topic/migrants-and-refugees>
2. <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/demography-2>

3. <https://ru.wikipedia.org/.russian/migration>
4. https://rosstat.gov.ru/free_doc/new_site/imigr18/index.html (accessed on 05.06.2020)
5. Женщины-мигранты из стран СНГ в России / Центр миграционных исследований и Фонд в поддержку гендерного равенства ООН; под
6. Тюрюканова Е.В. Женская трудовая миграция / Россия: 10 лет реформ. Социально-демографическая ситуация. М.: РИЦ ИСЭПН, 2002, с. 64-80
7. <https://www.gazeta.uz/ru/2021/12/15/migrants/>
8. <https://www.tadviser.ru/index.php>.
9. (<http://www.rg.ru/2010/12/03/oms-dok.html>).
10. (<http://www.ferghana.ru/article.php?id=6233>).
11. (http://www.dp.ru/a/2010/11/01/V_peterburgskom_roddome_g)
12. Кязимов К.Г. Рынок труда и занятость населения: Учеб. пособ. – М.: Перспектива, 2005. – С.148.
13. <https://publications.hse.ru/pubs/share/folder/pfwv3yiwye/81010041.pdf>
14. <https://news.un.org/ru/story/2022/02/1418252>
15. Rabiev. B, Yuldashev. N. Support For Orphans In Other Countries/American Journal Of Social And Humanitarian Research. **ISSN:** 2690-9626 **Journal DOI:** [https://doi.org/10.31150/Vol.4No.3\(2023\).JournalHomepage](https://doi.org/10.31150/Vol.4No.3(2023).JournalHomepage), <https://globalresearchnetwork.us/index.php/ajshr/article/view/2045>.
16. Rabiev. B Experience Of Foreign Countries In The Prevention Of Divorces Central Asian Journal Of Social Sciences And History Volume: 04 Issue: 03 | Mar 2023 (Issn: 2660-6836). Journal Homepage: <https://cajssh.centralasianstudies.org>